

Κύριε Πρύτανη,

Κύριε Κοσμήτορα της Σχολής Ανθρωπιστικών Σπουδών,

Κύριε Πρόεδρε του Τμήματος Γαλλικών Σπουδών και Σύγχρονων Γλωσσών,

Σας ευχαριστώ θερμά για το εγκώμιο και τους υπερβολικούς επαίνους που έχετε επιλέξει για να με δεχθείτε στο Πανεπιστήμιο Κύπρου.

Κύριε Πρέσβη της Ελλάδας,

Monsieur l'Ambassadeur de France,

Εκλεκτοί προσκεκλημένοι,

Αγαπητοί Συνάδερφοι,

Αγαπητοί φίλοι (κί' ας μου επιτραπεί να αναφέρω ονομαστί την Ελλάδα και τον Βασίλη Παπαϊωάννου, πρώην Πρέσβη της Ελλάδας, που ήλθαν ειδικά από την Αθήνα),

Αγαπητοί φοιτητές και φοιτήτριες,

Που με τιμάτε με την παρουσία σας σ' αυτή την τελετή

Ομιλία Ζακελίν Καραγιώργη, Πανεπιστήμιο Κύπρου, 22/09/2015

Ασμένως και με ευγνωμοσύνη αλλά και ταπείνωση αποδέχομαι την ύψιστη ακαδημαϊκή τιμή που μου απονέμει η Σχολή Ανθρωπιστικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Κύπρου. Παρακολούθησα με ενδιαφέρον και περισσήν αγάπη την ίδρυση πριν 25 χρόνια και την ανέλιξη του νεαρού αυτού Πανεπιστημίου, που αποτελεί ένα βήμα προόδου για τη νεολαία του και μια γέφυρα επικοινωνίας με την διεθνή έρευνα και τον πολιτισμό. Δεν ξεχνώ ότι σ' αυτό υπηρέτησε ο σύζυγός μου ως καθηγητής Αρχαιολογίας και είμαι ιδιαίτερα υπερήφανη που ο υιός μου Ανδρέας υπηρετεί ως καθηγητής Εφαρμοσμένων Μαθηματικών από τα χρόνια της ιδρύσεως του.

Διερωτήθηκα τι έπραξα για να είμαι άξια αυτής της τιμής. Έζησα χωρίς ποτέ να διεκδικήσω μια ακαδημαϊκή καριέρα, διδάσκοντας τη Γαλλική γλώσσα σε διάφορα Ελληνικά εκπαιδευτήρια της Λευκωσίας. Ασχολήθηκα και με την αρχαιολογική έρευνα, με μοναδικό στόχο την ικανοποίηση της πνευματικής μου περιέργειας.

Από τα πρώτα κιόλας χρόνια της άφιξης μου στην Κύπρο, στις αρχές της δεκαετίας του 1950, έχω εμπλακεί στη διδασκαλία της Γαλλικής γλώσσας, ως μια Γαλλίδα σ' ένα ξένο τόπο, γόνος αφοσιωμένων εκπαιδευτικών. Ανακάλυψα ότι το γεγονός ότι ήμουν Γαλλίδα και μιλούσα Γαλλικά μου δημιούργησε μια ατμόσφαιρα συμπάθειας γιατί τα Γαλλικά ετύγχαναν τότε μιας ιδιαίτερης ακτινοβολίας. Διερωτήθηκα γιατί η Γαλλική γλώσσα και η Γαλλία προκαλούσαν αισθήματα συμπάθειας και για ποιο λόγο ο κόσμος μάθαινε τα Γαλλικά, σε μια χώρα που ήταν τότε Βρετανική αποικία. Βέβαια, για τρεις αιώνες, από τον δωδέκατο ως τον δέκατον πέμπτο, το νησί ήταν υπό τους βασιλιάδες Λουζινιανούς, ιππότες από μια επαρχία της Γαλλίας, που έφεραν μαζί τους το πνεύμα των Σταυροφόρων, αλλά και τη γλώσσα τους, που κατά τη διάρκεια της βασιλείας τους τη μιλούσαν όχι μόνο στη βασιλική αυλή αλλά και στα ανώτερα κοινωνικά στρώματα των Κυπρίων. Με τον καιρό όμως εξελίχθηκε σε μια *lingua franca* που τον δέκατον έκτον αιώνα ήτο ένα μείγμα ελληνικών, γαλλικών και ιταλικών λέξεων. Η αγάπη βέβαια για τη γαλλική γλώσσα που διαπίστωσα στην Κύπρο, δεν πήγαζε απ' αυτή την *lingua franca*.

Κατά τους επομένους αιώνες, τα Γαλλικά ήταν η απαραίτητη γλώσσα για τις εμπορικές συναλλαγές με χώρες της Εγγύς Ανατολής. Τα μιλούσαν

μερικοί Γάλλοι έμποροι εγκαταστημένοι κοντά στο Γαλλικό Προξενείο της Λάρνακας που ιδρύθηκε το 17^ο αιώνα. Είναι το εμπόριο που έσωσε την γαλλική γλώσσα στην Κύπρο, όπως ειπώθηκε. Κατά τον 18^ο και 19^ο αιώνα, Γάλλοι ταξιδιώτες, άνθρωποι του πνεύματος, διπλωμάτες, ιστορικοί, έκαναν σταθμό στην Κύπρο και έβρισκαν υποστήριξη στο Γαλλικό Προξενείο της Σκάλας το οποίο συνέχισε να συντηρεί ένα πυρήνα Γαλλικής κουλτούρας στην Κύπρο. Γενικά, ο κόσμος μιλούσε Ελληνικά, Τουρκικά ή Αραβικά. Οι δύο ξένες γλώσσες που άκουε κανείς ήταν τα Ιταλικά και τα Γαλλικά, πιο συχνά όμως τα Ιταλικά. Αλλά το πρώτο Γυμνάσιο που ιδρύθηκε από τον Αρχιεπίσκοπο Κυπριανό το 1812 είχε ήδη περιλάβει τα Γαλλικά στο πρόγραμμα του. Οι Γάλλοι πρόξενοι προσπάθησαν από νωρίς να ιδρύσουν Γαλλικά σχολεία στο νησί. Έφεραν στην Λάρνακα la Schola Puerorum Terrae Sanctae των Frères Prêcheurs, όπου εδιδάσκοντο τα Γαλλικά στα αγόρια από το 1840. La Société de la Propagation de la Foi de Lyon έστειλε τέσσερεις καλογριές του τάγματος Saint-Joseph-de l'Apparition οι οποίες ίδρυσαν ένα σχολείο για κορίτσια στην Λάρνακα όπου μάθαιναν Γαλλικά και καλούς τρόπους το οποίο είχε ήδη το 1846 90 μαθήτριες, Ελληνίδες, Τουρκάλες και Συριανές. Το 1874 ένα άλλο Γαλλικό θρησκευτικό σχολείο ιδρύθηκε στην Λευκωσία.

Οι Ελληνοκύπριοι, από πάντα φιλομαθείς, ίδρυσαν το Παγκύπριο Γυμνάσιο που αποτελούσε ένα λίκνο του Ελληνισμού, σ' αυτό όμως εδιδάσκοντο και τα Αγγλικά, αλλά μια μικρή θέση είχαν και τα Γαλλικά. Τα Γαλλικά συνέχιζαν εξ άλλου να είναι η γλώσσα του εμπορίου στην Εγγύς Ανατολή, αλλά θεωρούσαν κάπως οι Κύπριοι τα Γαλλικά σαν ένα μέσο πολιτικής αντίστασης στην ισχύ του Αγγλικού ζυγού διότι διοχέτευαν ένα πολιτικό μήνυμα με τις Γαλλικές πολιτικές ιδέες της ελευθερίας και της δημοκρατίας. Χάρι σ' ένα Γάλλο Πρόξενο, στα χρόνια 1900-1910, έγιναν προσπάθειες καλύτερης προβολής των Γαλλικών στην Κύπρο, που οδήγησαν στο διορισμό άρτια καταρτισμένων γαλλόφωνων καθηγητών. Επί πλέον η Alliance Française εγκαθιδρυθεί στη Λάρνακα και στη Λευκωσία, που παρείχε δωρεάν νυκτερινά μαθήματα και οργάνωνε διαλέξεις με ακροατήριο πέραν των εκατόν ατόμων. Στη Λευκωσία ιδρύθηκε βιβλιοθήκη με τριακόσιους τόμους βιβλίων. Η Alliance Française ευδοκίμοιωσε το 1909, αγκαί μερικοί φανατικοί Ελληνοκύπριοι δεν έβλεπαν με καλό μάτι την επιρροή των Γαλλικών, προβάλλοντας το επιχείρημα ότι όλες οι ξένες ενέργειες στην Κύπρο απέβλεπαν στη μείωση του Ελληνικού φρονήματος. Όμως η Alliance française συνέχισε το έργο της χάρη στην αφοσίωση του διδακτικού προσωπικού και των Γάλλων προξένων, οργανώνοντας

μαθήματα συχνά δωρεάν, διαλέξεις και ιδρύοντας βιβλιοθήκες. Με την πάροδο του χρόνου όμως επήλθαν η κόπωση και η παρακμή, και όταν έφθασα στην Κύπρο ενωρίς στη δεκαετία του 1950 η Alliance Française είχε διακόψει πιά τις δραστηριότητές της. Ο τότε Γάλλος πρόξενος, ο Jules Lapierre, αγωνιζόταν μόνος να κρατήσει κάποια Γαλλική επιρροή. Η Alliance française επαναδραστηριοποιήθηκε στα χρόνια 1980-1990 από τους πολιτιστικούς ακολούθους της Γαλλικής Πρεσβείας Paul Pouradier-Duteil και Yves Duverger, που την επανίδρυσαν στη Λεμεσό, στη Λάρνακα και στην Πάφο, όπου δραστηριοποιούνται ακόμη.

Πράγματι η διδασκαλία των Γαλλικών ως ξένης γλώσσας στα Γυμνάσια θεμελιώθηκε στο τέλος του 19ου αιώνα, διότι το Παγκύπριο Γυμνάσιο, που ιδρύθηκε το 1893 και ακολουθούσε το πρόγραμμα των σχολείων Μέσης Παιδείας της Ελλάδας, όπου εδιδάσκετο η Γαλλική γλώσσα, εισήγαγε την τακτική της διδασκαλία. Όταν το 1954 διορίστηκα στα Γυμνάσια της Λευκωσίας, διαπίστωσα ότι τα Γαλλικά εδιδάσκοντο στο Παγκύπριο Γυμνάσιο για τα αγόρια με ένα επιπλέον ειδικό μάθημα για το Εμπορικό Τμήμα, καθώς και στο Παρθεναγωγείο Φανερωμένης. Είμαστε τρεις

καθηγητές των Γαλλικών για το Παγκύπριο Γυμνάσιο και το Παρθεναγωγείο Φανερωμένης.

Η διδασκαλία είχε κάπως εμπειρικό χαρακτήρα, χωρίς καμιά καθορισμένη μέθοδο. Στο Παρθεναγωγείο, στην τελευταία τάξη, είχαμε ως βιβλίο των Γαλλικών *La mare au diable* της George Sand ! Το επίπεδο των Γαλλικών ήτο χαμηλό στα αγόρια, ενώ στα κορίτσια ήτο χωρίς αμφιβολία καλύτερο. Τα κορίτσια αγαπούσαν τα Γαλλικά γιατί πίστευαν ότι είχαν μια φινέτσα και μια διάκριση που συμπλήρωνε την εκπαίδευση τους. Τα θρησκευτικά σχολεία συνέχιζαν στη Λευκωσία, την Λάρνακα και τη Λεμεσό το σημαντικό τους έργο, διδάσκοντας στα κορίτσια αποκλειστικά στα Γαλλικά το πρόγραμμα των γαλλικών μέχρι το *Certificat d'Etudes* και το *Brevet élémentaire*.

Όταν η Κύπρος κατέστη ανεξάρτητη το 1960, εγκαθιδρύθει η Γαλλική Πρεσβεία, και ο Πολιτιστικός της Ακόλουθος Roger Milliex έδωσε μια νέα ώθηση στη διδασκαλία των Γαλλικών. Φρόντισε να σταλούν με υποτροφία στη Γαλλία νεαροί Κύπριοι για να ειδικευθούν στη διδασκαλία των Γαλλικών. Με δικές του προσπάθειες το πτυχίο των Ελληνικών σχολείων Μέσης Παιδείας αναγνωρίσθηκε ως ισότιμο με το γαλλικό *baccalauréat* και διευκόλυνε έτσι την εισδοχή των νεαρών Κυπρίων στα Γαλλικά

Πανεπιστήμια. Εξασφάλισε από τη Γαλλική Κυβέρνηση υποτροφίες για να σπουδάσουν νεαροί Κύπριοι σε Γαλλικά Πανεπιστήμια και πολλοί από αυτούς, επιστρέφοντας στην Κύπρο, αποτελούν ως σήμερα τον πυρήνα των πιστών Γαλλοφώνων που έχουν οργανωθεί σε δικό τους σύνδεσμο. Ο ίδιος ο Milliex δεν εφείσθει κόπων, δίνοντας διαλέξεις κάθε εβδομάδα πάνω σε διάφορα λογοτεχνικά θέματα, και πολλές φορές τον βοηθούσα στην ανάγνωση κειμένων. Το Γαλλικό Κέντρο εξελίχθηκε τότε σ' ένα μικρό πανεπιστήμιο, που συγκέντρωνε ένα ενθουσιώδες κοινό.

Οι δραστηριότητες του Γαλλικού Κέντρου συνεχίστησαν και στα επόμενα χρόνια. Το καλοκαίρι του 1974, μετά την εθνική συμφορά που υπέστη η Κύπρος, πολλοί νέοι Κύπριοι αναχώρησαν για πανεπιστημιακές σπουδές στη Γαλλία με τη βοήθεια του Γαλλικού Μορφωτικού Κέντρου. Επιστρέφοντας στην Κύπρον αποτελούν άλλο ένα σημαντικό πυρήνα Γαλλοφωνίας. Το 1974 επίσης το Γαλλικό Κέντρο οργάνωσε δωρεάν μαθήματα Γαλλικών για Κυπρίους, σαν ένδειξη υποστήριξης, και στη συνέχεια καθιέρωσε τακτικά μαθήματα για μαθητές και ενήλικους, στα οποία φοιτούν ακόμη πολλοί Κύπριοι, με Γάλλους ή καλά καταρτισμένους Γαλλόφωνους καθηγητές. Εν τω μεταξύ ο αριθμός των Κυπρίων καθηγητών των Γαλλικών αυξήθηκε

σημαντικά. Το Υπουργείο Παιδείας της Κύπρου ίδρυσε το 1960 ένα Ινστιτούτο Ξένων Γλωσσών για εφήβους και ενήλικες. Διορίστηκα υπεύθυνη για τη διδασκαλία των Γαλλικών για το σύνολο των Ινστιτούτων Ξένων Γλωσσών, και δίδασκα ατελείωτες ώρες. Δεν υπήρχε ακόμη μέθοδος διδασκαλίας. Διδάσκοντας, ανακάλυπτα τη δική μου γλώσσα, την αρχιτεκτονική της, τη πολυπλοκότητά της, τον πλούτο της και τις απαιτήσεις της. Κάθε δυσκολία του μαθητή μου μ'ανάγκαζε να εμβαθύνω σε διάφορα σημεία τη μορφολογία και τη σημαντική της. Χρησιμοποιούσα οπτικά ή ακουστικά βοηθήματα, εικονογραφημένες ιστορίες, ποιήματα, τραγούδια για να δημιουργήσω γλωσσικές αντιδράσεις που να επιτρέπουν στους μαθητές να τολμούν να χρησιμοποιούν αυτά που γνώριζαν θεωρητικά. Μετά ήλθε το περίφημο Mauger που το δίδασκα βέβαια, αλλά προσπαθούσα να χρησιμοποιήσω κάτι πιο προσωπικό στην επαφή με τους μαθητές μου. Τελικά ο Michel Μάτσης μαζί με τη σύζυγό του αποφάσισαν τη δεκαετία του 1970 να εκδώσουν μιά πεντάτομη μέθοδο, στην οποία συνεργάστηκα. Πρόκειται για τη σειρά *Je parle français*, που είναι βασισμένη στην κατανομή της γλώσσας σε δομές που έδιδαν μια στερεά βάση για μάθηση. Η ανάλυση αυτή της γλώσσας μου έδωσε άπειρες ικανοποιήσεις. Η μέθοδος αυτή εχρησιμοποιήθει για μερικά χρόνια στα

γυμνάσια. Κατόπιν την αντικατέστησαν με άλλες μεθόδους διδασκαλίας των γαλλικών που ήλθαν από την Γαλλία βασιζόμενες στον εναγκαλισμό της καθομιλουμένης ή της γλώσσας της δημοσιογραφίας. Για μια από αυτές συνεργάστηκα κι εγώ, εφαρμόζοντας μια παιδαγωγική μέθοδο πιο ζωντανή, βασισμένη στην εκμάθηση της προφορικής επικοινωνίας.

Έμεινα όμως πιστή στην αγάπη μου για τη Γαλλική λογοτεχνία, που τη δίδασκα όταν είχα ευκαιρία, με μεγάλη ευχαρίστηση. Συνέχισα μια έρευνα που άρχισα όταν ακόμη ήμουν φοιτήτρια. Είχα ανακαλύψει τυχαία σε μια έκδοση των απάντων του Ronsard, ποιητή του 16^{ου} αιώνα, ένα άγνωστο σονέτο, με τίτλο «Προσευχή στην Αφροδίτη» όπου ο ποιητής παρακαλεί την θεά να προστατεύει την Κύπρο και να πείσει τον εραστή της τον Άρη να απομακρύνει τον πόλεμο, την εποχή που οι Οθωμανοί απειλούσαν το νησί. Εξακολούθησα να αναζητώ αναφορές στην Κύπρο μέσα από τα κείμενα της Γαλλικής λογοτεχνίας. Τελικά είναι πάμπολλες, και αποκαλυπτικές για την ιδέα που είχαν οι Γάλλοι για το νησί μας ανά τους αιώνες. Το θέμα αυτό τράβηξε το ενδιαφέρον μερικών καθηγητών που το ερεύνησαν. Νομίζω μάλιστα ότι το Τμήμα Γαλλικών του Πανεπιστημίου Κύπρου έχει αναλάβει μια εξαντλητική έρευνα πάνω στην αναφορά σε

Κυπριακά τοπωνύμια στα Γαλλικά κείμενα για τις ανάγκες ενός συγκεκριμένου προγράμματος. Είμαι ευτυχής που έχω συμβάλει έστω και λίγο και σ' αυτό τον τομέα.

Είναι αξιοσημείωτο το γεγονός ότι η διδασκαλία της Γαλλικής γλώσσας συνεχίζεται στην Κυπριακή Μέση Εκπαίδευση για περισσότερο από εκατόν χρόνια, σε προνομιούχο θέση, παρά τον ανταγωνισμό των Αγγλικών. Από το 1960 η διδασκαλία των Γαλλικών έχει σημαντικά ενισχυθεί από τις υποστηρικτικές εργασίες του Κυπριακού Παιδαγωγικού Ινστιτούτου και του Bureau linguistique του Γαλλικού Μορφωτικού Κέντρου. Ενισχύθηκε επίσης από την υιοθέτηση το 1995-1996 των διεθνών εξετάσεων DELF και DALF που είναι οι ίδιες σ' ολόκληρο τον κόσμο, γεγονός που εγγυάται την γνώση της Γαλλικής σ' ένα διεθνές επίπεδο. Πρέπει να αναφέρομε επίσης τη δημιουργία του Γαλλικού σχολείου Arthur Rimbaud στα χρόνια 1980 που μεταλλάχθηκε τελευταία σε Ecole franco-chypriote το οποίο προσφέρει μιά εντελώς Γαλλική παιδεία συνδυασμένη με την Κυπριακή.

Το Πανεπιστήμιο Κύπρου από την ημέρα της ιδρύσεώς του είχε Τμήμα Γαλλικών Σπουδών ισότιμο με το Τμήμα Αγγλικών, γεγονός που αναβάθμισε

σημαντικά τις Γαλλικές σπουδές και η πρόσφατη σύνδεση του με τις Ευρωπαϊκές Σπουδές του άνοιξε άλλα πολιτιστικά πεδία. Πρέπει επίσης να αναφέρουμε ότι όχι σπάνια Κύπριοι μαθητές και φοιτητές κερδίζουν βραβεία, ακόμη και πρώτα βραβεία, σε διεθνείς διαγωνισμούς.

Δυστυχώς αυτή η θέση των Γαλλικών κινδυνεύει σήμερα να υποβαθμισθεί. Και βέβαια θα πρέπει να ανησυχούμε, παρ' όλες τις προσπάθειες, για την γενική μείωση ενδιαφέροντος για την σπουδαιότητα των Γαλλικών, μιας των τριών επισήμων γλωσσών της Ευρωπαϊκής Ένωσης .

Ασφαλώς έχει περάσει ο καιρός που τα Γαλλικά εθεωρούντο ως γλώσσα ανώτερη όλων των άλλων, λόγω της σαφήνειας, της κλασσικής τελειότητας και του λογοτεχνικού πλούτου της. Παραμένει βέβαια ακόμα μια γλώσσα με αναρίθμητες δυνατότητες έκφρασης. Αλλά το κέντρο βάρους στη διδασκαλία της έχει μετατεθεί από την μετάδοση της απόλυτης ορθότητας της κλασσικής γλώσσας προς την διάδοση μιας γλώσσας μάλλον καθημερινής επικοινωνίας. Αλλά η ακτινοβολία των Γαλλικών αγγίζει πλέον ένα άλλο τομέα, τον τομέα των επιστημών με τη συμμετοχή των στον τομέα της οικονομίας, των θετικών επιστημών, της ιατρικής και της πολύ ειδικευμένης τεχνολογία. Όσον αφορά την αποστολή της Γαλλικής γλώσσας στη μετάδοση των ιδεών της ελευθερίας, της δημοκρατίας και της

ανθρώπινης αξιοπρέπειας, συνεχίζει και σήμερα να εκφράζει για πολλούς, με την φωνή των Γάλλων ανθρώπων του πνεύματος, τους προβληματισμούς της εποχής μας, την αγανάκτηση προς την αδικία, τη συμπαράσταση προς αδικημένους λαούς, την αναζήτηση ενός καλύτερου κόσμου.

Τέλος, κι αυτό δεν είναι το ελάχιστο πλεονέκτημα για τη θέση των Γαλλικών στην Κύπρο, το νησί μας αποτελεί μέρος της παγκόσμιας Γαλλοφωνίας από το 2006. Η Γαλλοφωνία, που οφείλεται στην τολμηρή πρωτοβουλία του Στρατηγού De Gaulle το 1986, έχει καθορισθεί ως «το σύνολο κρατών και λαών που χρησιμοποιούν τη Γαλλική σαν γλώσσα διεθνούς επικοινωνίας, ή καλύτερα, σαν γλώσσα πολιτισμού, εργασίας και επίσημων συναλλαγών, ενώ ταυτόχρονα διατηρούν τη δική τους γλώσσα και το δικό τους πολιτισμό», δημιουργώντας έτσι μία πνευματική συμμαχία μεταξύ κρατών. Ο Léopold Senghor, ένας από τους στυλοβάτες της Γαλλοφωνίας, έβλεπε την Γαλλοφωνία σαν το μέσον που ένωνε χώρους και κόσμους διαφορετικούς, σαν μια παγκόσμια διαπολιτισμική σχέση, σαν ένα ουμανισμό του σύγχρονου κόσμου.

Οφείλω να ομολογήσω ότι το μέρος της ζωής μου που συνδέεται με τη διδασκαλία των Γαλλικών στην Κύπρο, μου επέτρεψε να είμαι από το 1953 μάρτυρας, και συνάμα ταπεινός συνεργάτης, της επικράτησης των Γαλλικών στο νησί αλλά και του ανοίγματός των προς ένα ευρύτερο κόσμο. Νοιώθω κάποια περηφάνια γι' αυτό, όχι από επιθυμία για ένα πνευματικό ιμπεριαλισμό της Γαλλικής γλώσσας, αλλά με την ελπίδα ότι θα συμβάλουν στην δημιουργία ενός καλύτερου κόσμου, πιστού στις αξίες του πολιτισμού, της ελευθερίας και της ανθρώπινης αξιοπρέπειας, που η Γαλλία ακόμα αντιπροσωπεύει. Και αυτή η έφεση προς ένα καλύτερο κόσμο είναι κατά μεγάλο μέρος στα χέρια των νέων ανθρώπων.

Η διδασκαλία της Γαλλικής γλώσσας αποτέλεσε μέρος των δραστηριοτήτων μου στην Κύπρο. Παράλληλα με την τέλεια αφομοίωσή μου με την σημερινή Κύπρο και τη συνεχή επαφή μου με τους νέους, είχα ένα ζωηρό ενδιαφέρον για το παρελθόν του νησιού, μιά και οι σπουδές μου με οδήγησαν στην ιστορία του αρχαίου Ελληνικού πολιτισμού. Όντας σύζυγος του Βάσου Καραγιώργη δεν μπορούσα παρά να μετέχω σ' όλα τα αρχαιολογικά δρώμενα στην Κύπρο. Ο πολιτισμός της αρχαίας Κύπρου είχε μια ζωηρή ιδιαιτερότητα που προκαλούσε, ενώ η έρευνα ευρίσκετο ακόμη

στα πρώτα της βήματα. Αναζητώντας θέμα για διδακτορική διατριβή, διάλεξα να μελετήσω την Αφροδίτη της Κύπρου. Ήτο για μένα μεγάλη πρόκληση να ασχοληθώ με τη θεά της Κύπρου, την Αφροδίτη, που όλοι πίστευαν πως ήτο μια Ελληνική θεά που ανεδύθει από τους αφρούς της θάλασσας. Το πεδίο έρευνας ήτο σχεδόν ανεξερεύνητο. Το υλικό που μπορούσε να διαλευκάνει κάπως το πρόβλημα ήτο το αρχαιολογικό υλικό, τα άφθονα ειδώλια που αποτελούν άμεσες μαρτυρίες της αρχαίας πραγματικότητας, τα ιερά της Θεάς, στην Παλαίπαφο, Αμαθούντα και Κίτιον και τα συγκλονιστικά ίχνη μιας πολύ παλιάς λατρείας της γονιμότητας στην περιοχή της Πάφου. Υπήρχε επίσης η μαρτυρία των Ομηρικών επών που πρώτα μαρτυρούν για την Αφροδίτη της Κύπρου, και του Ησιόδου, που διηγήθηκε τη μυθολογική της γένεση. Τα αρχαία αυτά κείμενα συμπληρώνονται από τα σχόλια των ιστορικών των ύστερων χρόνων. Εφοδιασμένη με όλα τα πιο πάνω, και τη βοήθεια του αρχαιολόγου συζύγου μου, άρχισα την έρευνά μου, αρχίζοντας από τις αρχαιότερες μαρτυρίες που σχετίζονται με την σημασία που έδιδαν οι αρχαίοι Κύπριοι, όπως και άλλοι προϊστορικοί λαοί, στη συμβολή των γυναικών στη πηγή της ζωής και τη διαιώνιση του ανθρώπινου γένους, καθώς και το συσχετισμό των με την ευφορία της γης. Από την 3η χιόλας χιλιετηρίδα π.Χ. παρατηρείται στην

περιοχή της Πάφου μια έξαρση λατρείας της γυναικείας ευφορίας που συμβολίζεται από απεικονίσεις εγκύων γυναικών, ή παραστάσεις τοκετού, εξαιρετικής αφηρημένης τέχνης. Είναι μια περίεργη σύμπτωση το γεγονός ότι οι αρχαιότερες τέτοιες παραστάσεις εμφανίζονται στην δυτική Κύπρο, όπου κυριαρχούσε αργότερα η λατρεία της Αφροδίτης. Χρειάστηκε να περάσουν χιλιετίες μέχρις ότου εμφανισθεί η απεικόνιση μιας θεότητας που λίγο πολύ μπορούμε να συσχετίσουμε με την πρόγονο της Αφροδίτη. Γύρω στα μέσα της δεύτερης χιλιετηρίδας π.Χ. εμφανίζεται στην Κύπρο ένας τύπος ειδωλίου γυμνής γυναίκας με έντονα γενετικά χαρακτηριστικά, που μπορεί να συγκριθεί με ειδώλια από την Συρία και τη Μεσοποταμία. Πιθανό λατρευόταν πρώτα μια θεότητα ανατολικών τύπων, θεά του ευεργετικού έρωτα, της ευφορίας και προστάτιδα του πλούτου της Κύπρου σε χαλκό. Ένας μύθος αναφέρει ότι ο Κινύρας, ανατολικής προέλευσης, καθιέρωσε τη λατρεία της στην Πάφο. Πράγματι η λατρεία της θεάς στην Πάφο διατήρησε ένα ανατολικό χαρακτήρα, με την παράδοση του θεσμού του βασιλέα ιερέα της Θεάς που διαιωνίσθαι μαζί με άλλες τελετουργικές ανατολικές πρακτικές. Όμως άλλος μύθος αναφέρει ότι ο Αγαπήνορας, ο Αρκάδας ηγεμόνας, και αυτός έφθασε στην Πάφο και θεμελίωσε τον ναό

της Αφροδίτης, μια ένδειξη ότι η λατρεία της θεάς υπέστη αργότερα και αιγαιακή επίδραση.

Πράγματι, από τον 11ον κιόλας αιώνα π.Χ. η θεά εικονογραφείται με υψωμένα χέρια, όπως η Μινωική θεά, πιθανό κάτω από την επίδραση της νέας λατρείας που έφεραν Έλληνες πρόσφυγες. Έτσι, ενώ αρχικά ήταν καθαρά ανατολική, η θεά δυτικοποιείται (αν επιτρέπεται ο όρος) και γίνεται η Κυπραία μεγαλοπρεπής θεά, ταυτόχρονα ανατολική και αιγαιακή, αλλά στην ουσία κυπριακή, παρόμοια με καμιά άλλη. Ο Όμηρος τη γνωρίζει ως καθαρά Κυπριακή και την αποκαλεί Κύπριδα. Γνωρίζει ότι η Κύπριδα έχει ιερό της στην Πάφο, σε μια εποχή που η Αφροδίτη δεν λατρευόταν ακόμη στην Ελλάδα. Την γνωρίζει ως Αφροδίτη, ενώ στην Κύπρο αποκαλείτο ή Θεά, ή Παφία ή Άνασσα. Το όνομά της είναι κι αυτό ένα μυστήριο. Γιατί δεν προέρχεται, όπως θα υπέθετε κανείς από το ουσιαστικό *αφρός* και το ρήμα *δύω*, που γλωσσικά είναι αδύνατο. Η επικρατούσα άποψη είναι ότι είναι το αποτέλεσμα ενός φωνητικού αναγραμματισμού στα Ελληνικά ενός μη Ελληνικού ονόματος της θεάς.

Η ιστορία της θεάς συνεχίστηκε για αιώνες. Διατήρησε τη μορφή της ως τη θεά με υψωμένα χέρια. Παριστάνεται με τη μορφή φιγούρας με ιερατικό ένδυμα, τιάρα, ιερή ζώνη, ιερό περιδέραιο, αλλά κρατά μερικά

στοιχεία από τη γυμνή θεά. Κατά τους πρώτους αιώνες της πρώτης χιλιετηρίδας π.Χ. γνωρίζει το απόγειο της δόξας της με τη λατρεία της στην Πάφο, στην Αμαθούντα και στα ιερά της περιοχής του Ιδαλίου. Δέχεται ξανά έντονες ανατολικές επιδράσεις κατά τον 8ο και 7ο αιώνα π.Χ., ως αποτέλεσμα της παρουσίας των Φοινίκων στην Κύπρο, προβάλλοντας ξανά την ιδιότητα της ως θεάς της σεξουαλικότητας και της ευημερίας. Όμως οι Κύπριοι την προτιμούν μεγαλοπρεπή με πλούσια στολή παρά γυμνή. Η λατρεία της γνώρισε μεγάλη δημοτικότητα, αν κρίνουμε από τις χιλιάδες ταειδώλια που οι πιστοί της αφιερώνουν στα ιερά και παριστάνουν την θεά, την ιέρεια, την λάτρη, τις τυμπανίστριες, κιθαρωδούς και χορεύτριες, που υποδηλούν μια λατρεία πλούσια σε εορταστικές εκδηλώσεις. Είναι ακόμη η θεά που ενσαρκώνει τις δυνατότητες που υπάρχουν για ευδαιμονία στη ζωή και ίσως για μετά το θάνατο.

Κατά τον 5ο και 4ο αι. π.Χ. οι Κύπριοι, συνειδητοποιώντας τις Ελληνικές τους ρίζες, δέχονται τις Ελληνικές επιδράσεις και αρχίζουν να αποκαλούν τη θεά τους Αφροδίτη, αλλά με τον προσδιορισμό *Αφροδίτη της Κύπρου*. Εξελληνίζουν την εμφάνισή της ώστε να μοιάζει με την Ελληνική Αφροδίτη, διατηρώντας όμως μια προτίμηση για το διακοσμητικό στο πλούσιο ένδυμα, στολίδια, εντυπωσιακά στεφάνια. Η Θεά θα βασιλεύει στο ιερό της στην

Πάφο και επί εποχής των Πτολεμαίων, που θα συνδυάσουν τις βασίλισσές τους με τη λατρεία της, και κατά την Ρωμαϊκή εποχή θα καταστεί η μεγάλη θεά Venus, θεμελιωτής της δυναστείας των αυτοκρατόρων. Έτσι η λατρεία της θα διαρκέσει για δύο χιλιετίες.

Ομολογώ ότι η μελέτη αυτή μου έδωσε ικανοποιήσεις - χρησιμοποιήθηκε και από το Κυπριακό Οργανισμό Τουρισμού για την οργάνωση της Πολιτιστικής Διαδρομής Αφροδίτης. Παρ' όλον που έχω πλήρη συνείδηση των ελλειμμάτων γνώσης στην έρευνά μου, ελπίζω να έχω συμβάλει στην καλύτερη κατανόηση της Μεγάλης Θεάς της Κύπρου, με επιστημονική επιχειρηματολογία, χωρίς προκαταλήψεις, και με καλή πίστη, παρ' όλον ότι θα πρέπει να έχω απογοητεύσει όσους την θεωρούσαν απ' αρχής μια όμορφη ολωσδιόλου Ελληνική θεά. Τουναντίον θα' θελα να είμαστε περήφανοι που η Κύπρος γέννησε μια θεά, από τα βάθη των χιλιετηρίδων, μια θεά που προσφέρει τη δύναμη της ορμής για τη ζωή και της ευημερίας, και που την προίκισε με Ελληνικές ιδιότητες. Την δώρισε στην Ελλάδα που, με σειρά της, την επέστρεψε στην Κύπρο σ' όλη της την ομορφιά. Είναι όμως πάντα στην Κύπρο που ευδοκίμησε και ακτινοβόλησε σ' όλο το Δυτικό Κόσμο μέχρις ότου έδωσε τη θέση της στον Χριστιανισμό.

Ελπίζω να έχω προσφέρει μια ελάχιστη συμβολή, με τον τρόπο που
εξεθέσα πιο πάνω, στον πνευματικό εμπλουτισμό της χώρας που είναι η
δεύτερη πατρίδα μου και που μ' εδέχθη με τόση καλοσύνη.